

İSTANBUL İL HALK KÜTÜPHANESİ ÇALIŞMALARI VE GELİŞME PLANI (1)

Nail BAYRAKTAR

İstanbul İl Halk Kütüphanesi
Müdür Yardımcısı

Bazı kütüphanelerin İl Halk Kütüphanesi haline getirilmesi hakkındaki Millî Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün 21.6.1962 gün ve 420 - 637 sayılı kararı ile Millet Kütüphanesi de İstanbul İl Halk Kütüphanesi haline getirilmiş ve Üsküdar, Hüvrev Paşa, Murat Molla ve Gazi Osman Paşa Halk Kütüphaneleri buraya bağlanmıştır. Aynı kararnameye göre, İl Halk Kütüphanesi'ne yeni ilçe kütüphaneleri de kurmak görevi verilmiştir.

Bunun üzerine ilk iş olarak Bakırköy ilcesi ele alınmış ve burada Belediye ile yapılan işbirliği sonunda 15.11.1963 tarihinde belediye binasının alt katında bir dükkânda, daha çok Evlere Ödünç Kitap Verme Servisi denebilecek bir kütüphane, halkın hizmetine açılmıştır. Sonra, Küçükçekirgece Belediyesi'nden bedelsiz olarak bir yer sağlanmış ve nüfusu 20.000'i aşan bu yeni inkişaf bölgesi 5.9.1964'de bir Evlere Ödünç Kitap Verme Servisi'ne kavuşmuştur.

Belediye ile yapılan müşterek çalışmalar, daha çok bedelsiz yer sağlayabilmek konusunda olmaktadır. İstanbul'da arsa bulmak çok güç olduğundan Belediye ve Vakıf İdaresi malı bina elde etmek yoluna gidilmesi daha uygun olmaktadır. Bir taraftan onarılmış vakıf binaları tesbit edilip bunlardan kütüphane hizmetinde kullanılabilecek olanlar için Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne başvurulmakta; bir taraftan da İstanbul Belediyesi ile civar ilcelerin müstakil belediyelerine müracaat edilip semtlerinde bir kütüphane kurulabilmesi için yer sağlamaları istenmektedir.

Bu isteklerin üçüncü semeresi, Kapalıçarşı Halk Kütüphanesi olmuştur. İçinde 3000'den fazla dükkân bulunan çarşının merkezi bir yerinde tesis edilen ve 12.10.1964 tarihinde faaliyete geçen bu kütüphanenin bir de gezici servisi vardır. İki tarafında üçer raf bulunan ve elle itilebilen bu üç tekerlekli gezici kitaplık, hergün kütüphane memuru tarafından çarşının ayrı bir bölümüne götürülmekte, esnafa ödünç kitap verilip, önceden

(1) Türk Kütüphaneciler Derneği III. Kurultayı'nda okunmak üzere hazırlanmıştır.

verilenler geri alınmaktadır. Bugün kütüphanenin 545 üyesi vardır; geçen yıl 5488 adet kitap okunmuştur.

Kapalıçarşı Kütüphanesi'nin açılmasından iki ay sonra, İstanbul'un fakir muhitlerinden olan Halıcioğluda bir. Evlere Ödünç Kitap Verme Servisi'ne kavuşmuştur. Belediye'nin 20 yıl müddetle kullanma hakkını Millî Eğitim Bakanlığı'na devrettiği bir binada kurulan bu küçük kütüphane, 4.12.1964 günü hizmete girmiştir.

Bu sabit kütüphanelerden ayrı olarak, bir de Kızılay ile yapılan işbirliği sonucunda, Pendik'te her yıl iki ay öğrenciler için kurulan Gençlik Kampı'nda belirli süreli bir kütüphane faaliyete geçirilmiştir. Öğrencilere boş zamanlarını okuma ile değerlendirme alışkanlığını kazandırmak, yurdun çeşitli yerlerinden gelen bu öğrencilere bir Ödünç Kitap Verme Servisi'nden yararlanmayı öğretmek ve servisin faydalarını göstermek, kütüphanenin vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu onlara hissettirmek, okullarında veya kasabalarında bir kütüphane kurulması arzusunu duymaları ve hattâ buna önayak olmaları gayesini güden kamp kütüphanesi, öğrenciler tarafından büyük rağbet görmüş ve kamp öğretmenleri ile Kızılay idarecileri de kütüphanenin faaliyetini memnuniyetle ve takdirle karşılamıştır. Kütüphanenin ilk açıldığı 1964 yılında okunan kitap sayısı 3039 iken bu yıl iki ay içinde okunan kitap sayısı 11215'e yükselmiştir.

Belediyelerden ve Vakıflar İdaresi'nden bina sağlanması hususu 1965 yılında da devam etmiştir. Fakat, bir taraftan da üzerine yeni kütüphane binası inşa edilebilecek arsa bulunmasına çalışılmış ve 7367 sayılı kanunla hazineden belediyeye intikal etmiş ve bugüne kadar boş kalmış üç arsanın hazineye iadesi ve Millî Eğitim Bakanlığı adına tahsisi sağlanmıştır. Bir de özel idareden bir arsa 2490 sayılı kanunun 66. maddesi uyarınca sembolik bir değerle kamulaştırılmıştır. Kadıköy'de olan bu sonuncu arsada yeni bir kütüphane binası yaptırılacaktır.

1965 yılı içinde üç şube kütüphane hizmete girmiştir. Bunlardan biri, Erenköy'de bir şahsın bağışladığı binada faaliyete geçmiştir. Diğeri, Kartal Belediyesi'nin kullanma hakkını Millî Eğitim Bakanlığına devrettiği ve belediye binasının alt katında bulunan bir salonda 20.9.1965 günü hizmete açılmıştır. Üçüncüsü ise bir çocuk kütüphanesidir. İstanbul'un fakir semtlerinden olan Eyüp'de İsmihan Sultan külliyesinin kurrahanesinde 19.11.1965'de faaliyete geçmiştir. Binanın sahibi Vakıflar İdaresidir. Kullanma hakkı 20 yıl müddetle Millî Eğitim Bakanlığına devredilmiştir.

1966 yılının ilk aylarında bir çocuk kütüphanesi de Üsküdar'da Bağlarbaşı'nda Çinili Camii Sıbyan Mektebi'nde öğrencilerin hizmetine açılmıştır. Bunu, 6.7.1966 tarihinde Halıcioğlu Çocuk Kütüphanesi takibet-

miştir. Son olarak 15.6.1966'da Pendik'de bir halk kütüphanesi hizmete girmiştir. Bu bina, Belediye ile müşterek olarak kiralanmış; memuru da hi Bakanlık tarafından bir kadro verilinceye kadar olmak şartıyla Belediyeden sağlanmıştır. Fakat bu kütüphanenin ve açıldığı bildirilen diğer kütüphanelerin hiç birinde (Bağlarbaşı Çocuk Kütüphanesi hariç) hademe yoktur. Temizlik, İl Halk Kütüphanesi'nden sıra ile gönderilen bir hizmetli tarafından yapılmaktadır. Ayrıca bu kütüphanelerin hepsi tek memurla idare edilmektedir.

Kütüphaneler açıldıkça tayin olunan bu ücretli memurlar, bir müddet İl Halk Kütüphanesi'nde çalıştırılmaktadır. Kütüphanenin her bölümünde yapılan işler hakkında kendilerine bilgi verilmekte, bilhassa Evlere Ödünç Kitap Verme Servisi üzerinde daha fazla durularak burada, kitapların Dewey Onlu Tasnif Sistemi'ne göre raflara dizilişi, üye kayıt işlemi, okuyuculara (bilhassa servise ilk defa gelenlere) gösterilecek kolaylık ve onlara kitap seçme hususunda yapılacak yardım konuları iyice öğretilmekte ve memurun tek başına böyle bir servisi idare edebilecek duruma gelmesi sağlanmaktadır. Kütüphane açıldıktan sonra da İl Halk Kütüphanesi idarecileri oraya sık sık giderek karşılaşılacak güçlüklerin halline çalışılmaktadır.

Şube kütüphanelerin kitapları, her türlü hazırlığı tamamlandıktan sonra İl Halk Kütüphanesi'nden gönderilmektedir. Satın alınan, Bakanlıktan ve çeşitli müesseselerden yollanan, ayrıca okuyucular tarafından bağışlanan kitapların önce Türkiye Bibliyografyası'ndan yararlanılarak konu numaraları tayin edilmekte, kayıtları yapılmakta, katalog fişleri yazılmakta, ciltlettirildikten sonra sırtlarına beyaz çini mürekkebi ile konu numarası ve yazar soyadının ilk üç harfi (yoksa kitap adı da) yazılmakta, cilt plâstik ile kaplanmakta ve son olarak da muhtıra, kitap fişi, kese, v.b. gibi ödünç verme kartları yapıştırılarak kitaplar ait oldukları kütüphanelere dağıtılmaktadır. 1965 yılında bu şekilde 9627 adet kitabın dağıtımı yapılmıştır.

Fakat, bu kadar kitap dağıtımına rağmen, şube adedi fazlalığı sebebiyle gerek merkezde, gerek şube kütüphanelerde okuyucuların kitap istekleri tam mânasiyle karşılanamamaktadır. Çünkü, okuyucu daima bol ve çeşitli kitap istemekte, kütüphanede en son yayınlanan eserleri görmeği arzu etmektedir. Aradığı kitapları birkaç defa kütüphanede bulamazsa kütüphaneye olan ilgisi azalmakta, hattâ kütüphaneden ayağını kesmektedir. Bunu kısmen olsun önleyebilmek için kütüphaneler arasında bir işbirliği yapılması yoluna gidilmiş; ve bir kütüphanede okuyucunun aradığı kitap bulunamazsa bunun İl Halk Kütüphanesinden veya onun aracılığı ile diğer şube kütüphanelerinden ödünç olarak alınıp oku-

yucuya verilmesi hususu kararlaştırılmıştır. Tatbikatı az da olsa bu usul faydalı olmuş; bir çok okuyucu kütüphaneden geri çevrilmeden aradığı kitap bulunup kendisine getirilmiştir. Böylece, okuyucularda bir halk kütüphanesinde aranılan her kitabı bulabilecekleri fikri yerleştirilmeğe çalışılmaktadır. Kütüphaneler arasında ödünç kitap alıp verme faaliyetinin zaman geçtikçe artacağı muhakkaktır.

Şube kütüphanelere katalog fişleri ile birlikte gönderilen kitapların yazar adına çıkarılan bir nüsha katalog fişi, İl Halk Kütüphanesi'nde alıkonmakta ve bunlar bir toplu katalogta birleştirilmektedir. Toplu katalog, kütüphanelerde hangi kitapların bulunduğunu kolayca tesbit etmekte, kitap satın alma esnasında ve bir kütüphaneden diğerine ödünç kitap verme icap ettiğinde çok faydalı olmaktadır. Katalogun fişlerine ait bir örnek ilişiktir.

T 813
GÜN

GÜNTEKİN, Reşat Nuri

Akşam Güneşi. İstanbul 1964 Aka Kitabevi. 283 s.

B. Ç. E. Er. G. H. İ. K. Kr. M. P. Ü.

Kütüphanelerdeki çalışmaların çoğu kitapla ilgili olmakla beraber bazı kültürel faaliyetlere de yer verilmesi icap ettiği muhakkaktır. Bunların başında tabii, konferanslar, sergiler, konserler ve anma törenleri gelmektedir. Şube kütüphanelerde yer darlığı sebebiyle bu gibi faaliyetlere imkân olamamakla beraber; İl Halk Kütüphanesi'nde bazılarının yerine getirilmesine çalışılmıştır. Meselâ, 1964 yılı 24 Ocak'ta, kütüphanenin kurucusu olan Ali Emiri Efendi'nin 40. ölüm yıldönümü münasebetiyle bir anma töreni yapılmıştır. Ayrıca, her yıl, Dünya Çocuk Kitapları Haftasında, Atatürk Haftasında ve Kütüphaneler Haftasında bir salonda sergiler düzenlenmekte; şube kütüphanelerde imkânlar nisbetinde bu haftalarla ilgili kitaplarını vitrinlerde ve raflarda sergilemektedir.

Diğer taraftan, kütüphanelerimizi, bilhassa Evlere Ödünç Kitap Verme Servislerini halka daha çok tanıtabilmek için çeşitli vasitalardan istifade edilmeğe çalışılmaktadır. Bu maksatla meselâ, yeni bir şube açıldığında el ilânlarıyla açılış çevreye duyurulmakta; iskele, istasyon ve çarşı gibi merkezi yerlere kütüphanenin yerini ve evlere ödünç kitap verildiğini belirten levhalar konulmakta; halkın ve öğrencilerin dikkatini kütüphaneye çekmeğe gayret edilmektedir. Kütüphane hizmete girdikten sonra da propagandaya devam edilmekte, meselâ Kapalıçarşı Halk Kütüphanesinin faaliyetleri hergün çarşının dahili hoparlörüyle esnafa duyurulmaktadır. Ayrıca servislere yeni gelen kitaplar belirli sürelerle liste halinde okuyuculara dağıtılmaktadır. Kütüphanemizin aylık haberler bülteninde kitapların bu şekilde tanıtılmasına çalışılmakta idi.

Kütüphanelerimizin çevre eğitim müesseseleri ile olan münasebetlerinden de burada bahsedebiliriz. Meselâ, Murat Molla Halk Kütüphanesinde bir süre İngilizce kursları düzenlenmiş, Hüsrev Paşa Halk Kütüphanesi kütüphanecileri yakınlarındaki Ebussuud Ortaokulunun kütüphanesinin tanzimine yardım etmiş ve öğrencilere kütüphaneden yararlanma konusunda konferanslar vermişlerdir. Ayrıca kütüphanelerini yönetmeliğe uygun bir şekilde tanzim ve tertip etmek isteyen bazı okullar (Beşiktaş Kız Lisesi, Çorlu Lisesi, İmam - Hatip Okulu, Nişantaşı Kız Lisesi v.b.) bu işle görevli memurlarını staj için onbeş gün süre ile İl Halk Kütüphanesine göndermiş; ilgililere kitap kaydı, katalog fişi yazılması, konu numaralarının tayini ve kitapların raflara dizilişi hususları gösterilerek ve işler bizzat yaptırılarak kendilerine yardımcı olunmağa çalışılmıştır. Ayrıca, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü öğrencileri de yaz tatillerinde birer ay kütüphanelerimizde staj görmekte ve bu, her yıl devam etmektedir.

Bugüne kadar küçük binalarda, dükkânlarda veya resmî müesseselerin bir bölümünde açıldığını bildirdiğimiz şube kütüphaneler, daha doğru bir ifade ile Evlere Ödünç Kitap Verme Servisleri yerlerinin darlığı, kitaplarının azlığı ve kadrolarının yetersizliğine rağmen muhitlerine çok faydalı olmuş; halk ve öğrenciler, semtlerinde eskiden beri bir kütüphaneye ihtiyaç duydukları için açılan servislere büyük bir ilgi göstermiştir. Her serviste üye adedi kısa zamanda artmış; okunan kitap sayısında da zaman geçtikçe bir yükselme kaydedilmiştir. 1965 yılına ait istatistikten bir kaç kütüphanenin son durumu hakkında fikir edinmek mümkündür (1) :

(1) Bu istatistikler günlük olarak tutulmakta, her ay sonunda ve sonra da her üç ay sonunda birleştirilmekte ve yıllık istatistikler en doğru bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Kütüphane Adı	Üye Adedi	Okunan Kitap Sayısı
İl Halk Kütüphanesi	770	6502
Gazi Osman Paşa Ktb.	641	6463
Bakırköy Halk Ktb.	394	6756
Kapalıçarşı Halk Ktb.	192	5488

Açılan şube kütüphanelere rağmen geniş bir sahaya yayılmış olan İstanbul'un bir çok semtlerinde kütüphane yoktur. Bu ihtiyaçlarını gerek resmî müesseselerin, gerek dernek ve şahısların müracaatları ile belirten ve kütüphane için yer hazırlayan Adalar, Beşiktaş, Beykoz, Çatalca, Silivri, Şile, Şişli, Yalova ve Zeytinburnu ilçelerinde maalesef bugüne kadar kütüphane tesis edilememiştir. İstanbul'da bunlardan başka kütüphane bulunmayan daha pek çok semt vardır. Bunları tesbit etmeden önce şehrin ilçelerinin nüfusuna bir göz atalım:

İlçe Adı	Nüfusu	İlçe Adı	Nüfusu
Adalar	15,246	Fatih	344,639
Bakırköy	168,243	Gazi Osman Paşa	90,064
Beşiktaş	104,705	Kadıköy	169,888
Beykoz	67,348	Sarıyer	52,344
Beyoğlu	218,433	Şişli	265,768
Eminönü	141,220	Üsküdar	124,305
Eyüb	164,372	Zeytinburnu	103,027

Çevre ilçelerin nüfusları da şöyledir:

Adı	Nüfusu
Çatalca	62,381
Kartal	97,016
Silivri	35,436
Şile	18,111
Yalova	37,785

Bu nüfus durumu gözönünde bulundurulduğu takdirde, kütüphanesi var olarak bilinen birçok ilçeyi, bu kütüphaneler çok küçük olup ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğu için, kütüphanesi olmayan ilçeler arasına katmak gerektiği açıkça ortaya çıkar. Semtin merkezi bir yerinde bugünkü modern mimarî esaslarına göre inşa edilecek ve okuma salonu, kütüphane, çocuk kitap verme servisi, çocuk kütüphanesi, konferans ve müzik salonları gibi bölümleri olacak bir veya birkaç kütüphaneye mutlak ihtiyacı olan ilçeleri bu tarzda kütüphanelere kavuşturmak için bir plân ve programla lüzum olacağı tabiidir. İki milyonu aşan nüfusuna karşı pek az Halk Kütüphanesi bulunan İstanbul'da en kısa zamanda modern kü-

tüphaneler kurulması amacıyla yapılacak çalışmaları şöyle sıralayabiliriz:

I — Önce, hiç kütüphanesi olmayan ilcelerden (Adalar, Beşiktaş, Beykoz, Beyoğlu, Kadıköy, Sarıyer, Şişli, Zeytinburnu) başlıyarak her ilceye bir İlce Merkez Halk Kütüphanesi kurmak. Çevre ilcelerden aynı durumda olan Çatalca, Silivri, Şile ve Yalova'yı da birer ilce kütüphanesine kavuşturmak.

II — Üsküdar, Kadıköy, Eyüb, Sarıyer, Beykoz ve Bakırköy gibi bucak ve mahalleleri geniş bir sahaya dağılmış olan ilcelerde, birer Gezici Kütüphane teşkilâtı kurmak. Bu suretle, uzun seneler bir kütüphane binası inşa edilmesi mümkün olamayacak semtleri (Üsküdar'ın gerek Çamlıca'ya doğru olan mahalleleri ve daha ilerdeki köyleri, gerekse Anadoluhisarı'na kadar olan iskelelerin civar muhitleri; Kadıköy'ün sahil ve tren yolu boyunca içeriye doğru uzanan bir çok semtleri; Eyüb'ün kalabalık mahalleleri ve civar köyleri; Sarıyer'in Rumelihisarı'na kadar uzanan Boğaziçi iskeleleri civarındaki mahalleleri ve ilcenin bazı köyleri; Beykoz'un da civar iskele mahalleleri ve köyleri; Bakırköy'ün tren yolu boyunca uzanan bucak ve köyleri ve geniş bir sahaya yayılan civar mahalleleri) kitaba kavuşturmak.

Bir kütüphaneci ve bir şoförden ibaret olan kadrosu ile vazife görecek Gezici Kütüphanelerin, sabit şubelere nazaran maddî bakımdan da üstünlüğü vardır. Bir şube kütüphane için gerekli olan bina, kütüphaneciye müstahdem kadrosu, ısıtma, aydınlatma ve bakım parası gibi masraflar ve diğer ihtiyaçlara mukabil; gezici kütüphane için sarfedilecek para az bir yekûn tutar. Bu maddî avantajın yanında, gezici kütüphanelerin halkı daha fazla cezbedeceği hususunun da gözden uzak tutulmaması gerekir.

Çevre ilcelerinde de Gezici Kütüphaneye çok ihtiyaç olacağı muhakkaktır. Maamafih, bu ilcelerin köylerine Halk Eğitim Merkezleri'nin gezici servisleri kitap götürmektedir.

III — Her ilce modern bir merkez kütüphaneye kavuştuktan sonra bunların hepsinin bir merkezden idaresi güç ve hattâ mahzurlu olacağından; İstanbul'u üç bölgeye ayırmak ve her bölgede birer Merkez Halk Kütüphanesi teşkil etmek.

Bu bölgeler ve merkez kütüphaneler şöyle gruplandırılabilir:

İstanbul Bölgesi	Beyoğlu Bölgesi	Anadolu Bölgesi
Eminönü	Beyoğlu	Beykoz
Fatih (Merkez)	Şişli (Merkez)	Üsküdar (Merkez)
Eyüb	Beşiktaş	Kadıköy

Istanbul Bölgesi	Beyoğlu Bölgesi	Anadolu Bölgesi
Gazi Osman Paşa	Sarıyer	Adalar
Zeytinburnu		
Bakırköy		

Çevre ilcelerdeki kütüphanelerin ayrı ayrı, müstakil hüviyetlere sahip olmaları ve bu grupların dışında kalmaları daha uygundur.

IV — Herbirinin nüfusu 100.000'lerin çok üstünde olan ilcelerde şube kütüphaneleri açmağa çalışmak ve bunda (20.000 nüfus için bir kütüphane) ölçüsünü esas almak. İlk açılacak şubeler, haftanın belirli günlerinde faaliyet gösteren kütüphaneler de olabilir. Böylece daha çok muhit kütüphaneye kavuşmuş olur. Zaman geçip kadro sağlama imkânı bulunduğunda, bunlar normal mesai yapan kütüphane haline çevrilebilir.

Bu kütüphaneler için arsa bulunması işine çok önceden, hattâ, şimdiden başlamak gereklidir. Çünkü, belediye ve hazine malı arsalar, İstanbul'da yapılan resmî müesseselerin fazlalığı sebebiyle gittikçe azalmaktadır. Bunlardan münasip yerlerde olanlar, şimdiden bedel karşılığı veya bedelsiz olarak Millî Eğitim Bakanlığı adına tahsis ettirilirse gelecek yıllarda üzerlerine bina yapmak imkân dahiline girebilir. Aksi takdirde mâli imkân olsa da arsasızlık sebebiyle kütüphane yapamamak, durumuna düşüleceği muhakkaktır.

Gerekli arsaların 200 - 400 metrekare olmaları ihtiyaca kâfi gelir.

V — İlcelerin bucak ve mahallelerinde birer kütüphane kurulduktan sonra; yukarıda III. maddede bahsedilen guruplandırmayı ortadan kaldırmak ve her ilceyi kütüphane işleri bakımından müstakil hâle getirmek. O zaman, önceleri İl Halk Kütüphanesi'nin ve sonra Grup Merkez Kütüphaneleri'nin yaptığı görevleri her ilcede Merkez Halk Kütüphanesi'ne vermek ve bucak ve mahallelerdeki kütüphaneleri de bu merkeze bağli şube kütüphaneler olarak adlandırmak.

Bu plânın tatbiki esnasında gerek çevre ilceler Merkez Kütüphaneleri'nin, gerek Grup Merkez Kütüphaneleri'nin ve gerekse İlçe Halk Kütüphaneleri'nin kütüphaneye kitap sağlanması, bu kitapların raflara koyuluncaya kadar geçen işlemleri, şubelere dağıtım, toplu katalog, kütüphaneler arası ödünç kitap alıp verme ve bunlara benzer çalışmalarında bugünkü İl Halk Kütüphanesi'nin sistemi örnek alınabilir.